

Edustuskodista surun monumentiksi : Klaus Holman muistokokoelman taidehistoriallinen luonne

Räsänen, Elina

Taidehistorian seura - Föreningen för konsthistoria
2017

Räsänen , E & Immonen , V 2017 , Edustuskodista surun monumentiksi : Klaus Holman
muistokokoelman taidehistoriallinen luonne . julkaisussa V Immonen & E Räsänen (toim) ,
Kauneus, arvo ja kadonnut menneisyys : näkökulmia Klaus Holman muistokokoelmaan .
Taidehistoriallisia tutkimuksia - Konsthistoriska studier , Nro 49 , Taidehistorian seura -
Föreningen för konsthistoria , Helsinki , Sivut 9-21 .

<http://hdl.handle.net/10138/298550>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Visa Immonen & Elina Räsänen

EDUSTUSKODISTA SURUN MONUMENTIKSI

Klaus Holman muistokokoelman taidehistoriallinen luonne

Miksi ette ryhdy keräämään vanhoja taide- ja muita esineitä, kun niitä on täällä Ranskassa niin paljon, oli Alli Holman mukaan ehdotus, jonka hänen poikansa Klaus oli esittänyt vanhemmilleen Suomen-matkalta palattuaan 1920-luvulla.¹ Kysymys johti yksityisen antiikki- ja taidekokoelman syntyyn ja viimein lahjoittamiseen Lahden kaupunginmuseoon, jossa se sai nimen Klaus Holman muistokokoelma. Yksityiskokoelmien päätyminen suomalaisiin museoihin ei ole ainutlaatuista, mutta erikoisen muistokokoelmas- ta tekee sen koostumus. Holmat keräsivät sen noin viisi ja puolisataa esinettä 1920- ja 1950-lukujen välisenä aikana Berliinistä, Pariisista ja Roomasta. Hankinnat olivat keski- ja eteläeurooppalaisia taideteoksia ja veistoksia sekä huonekaluja, tekstiilejä ja astioita. Esineet ajoittuvat keskiajalta 1800-luvulle. Siinä, missä Holmien keräily sai alkunsa kysymyksestä, myös tämä kokoelma artikkeleita on alkanut kysymyksestä: Mikä on Klaus Holman muistokokoelman merkitys? Kaikupohjansa se saa laajemmasta kysymyksestä: Mikä on yksityiskokoelmien merkitys taidehistorialle?

Muistokokoelman merkityksen kysyminen alkaa sen moninaisuuden totea-

misella. Holmien teosten muodostaman kokonaisuuden merkitykset rakentuvat yksittäisten teosten ja esineiden historioista sekä niiden kiinnittymisestä osaksi erilaisia taidehistoriallisia kertomuksia, mutta myös esinekimaran kietoutumisesta osaksi niin Holmien kuin Lahden kaupunginmuseon historiaa. Kokoelman yksittäiset artikkelit leikkaavat kokoelman merkityksen monitasoisuutta: Holmien henkilöhistoriaa, muistokokoelman kehittymistä sekä esineryhmiä, yksittäisiä esineitä ja taideteoksia. Johdantoluvussa tarkastelemme sitä laajaa kehystä, johon artikkelit asettuvat ja yhdessä muodostavat monikasvoisen kuvan muistokokoelman merkityksestä. Samalla se on väistämättä alustavaksi jäävä hahmotelma siitä, mikä museoiden yksityiskokoelman taidehistoriallinen arvo voi olla.

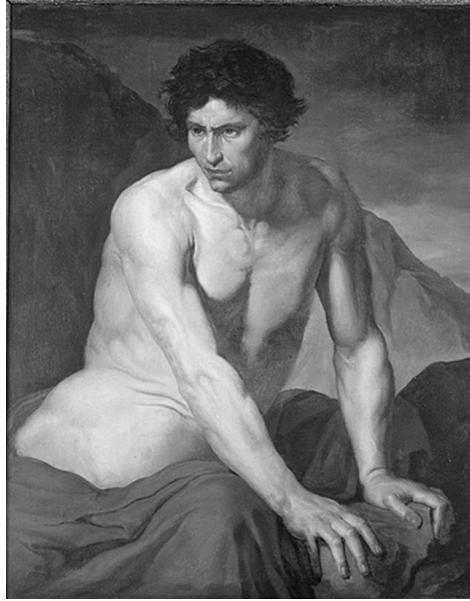
Aloitamme katsauksen Holmien perheestä Alli ja Harri Holmasta sekä Klaus Holmasta. Heidän yhteinen historiansa on avain muistokokoelman koostumukseen ja kokoelmahistoriasta kertoviin kirjallisiin lähteisiin. Tämän jälkeen siirrymme esittelemään itse kokoelmaa, sen historiaa sekä siitä kertovaa aineistoa. Johdantoluvun lopuksi

emme päädy lopputulemiin, vaan sarjaan uusia kysymyksiä siitä, mikä muistokokoelman merkitys saattaa olla.

Klaus Holman muistokokoelmaa ja siihen kuuluvia yksittäisiä teoksia on tutkittu vain vähän. Tuorein ennen tätä artikkelikokoelmaa ilmestynyt tutkimus on Marianne Kosken pro gradu -tutkielma vuodelta 2010.² Siinä hän keskittyy kokoelman muodostumiseen ja sen keränneiden henkilöiden motiiveihin. Toiminta paljastuu koko perheen

Allin, Harrin ja Klausin harrastuneisuuden hedelmäksi ja yhteiseksi hankkeeksi. Kokoelmaluetteloa ei ole painettu, ja muutenkin kokoelmaan kuuluvia teoksia koskevat julkaisut ovat jääneet vähäisiksi. Jorma Heinonen laati pidemmän ja kokoelmalähtöisemmän artikkelin muistokokoelmasta vuoden 1955 Osma-aikakauslehteen.³ Lahden kaupunginmuseon museoamanuenssi Maija Hahl (1933–2002) oli ensimmäinen kokoelmaa yksityiskohtaisemmin tutkinut taidehistorioitsija, mutta hänen vuonna 1976 valmistunut kokoelmaa esittelevä käsikirjotuksensa jäi painamatta.⁴ Hahlin muistokokoelmaa esittelevä pienet artikkelit ovat vuosilta 1987 ja 1988.⁵

Tiina Koivulahti ja Maarit Hakkarainen käsittelevät lisensiaatintutkielmassaan (2006) muistokokoelman yksittäisiä taide-teoksia. He kiinnittävät huomion erityisesti Hector-teokseen, joka lahjoitustiedoissa todetaan Jacques-Louis Davidin koulukunnan työksi, mutta jonka kirjoittajat osoittavat Jacques-Augustin-Catherine Pajoun (1766–1828) maalauksen kopioksi tai toiseksi versioksi (kuva 1). Maalauksen kehyksessä on ranskalaiselle Dampierre-aatelissuvulle kuuluva vahasinetti. Suvun kokoelmat joutuivat ryöstelyn kohteeksi maan saksalaismiehityksen aikana. Alli ja Harri Holma antoivat maalauksen pojalleen lahjaksi vuonna 1943, mutta Hector-teoksen tarkemmasta hankki-

Kuva 1. Kuva 1. Jacques-Augustin-Catherine Pajou (1766–1828), Hector-maalauksen kopio tai toinen versio.

misajankohdasta tai -paikasta ei ole tietoa.⁶ Klausin läheinen ystävä ja koulutoveri Eino (Nenno) S. Suolahti (1914–1977) kirjoitti lyhyen elämäkerran ystävästään, joka julkaistiin esipuheena tämän postuumiin runokokoelmaan.⁷ Muita kokoelmaan liittyviä lähteitä esitellään tuonnempana, aineistoa kuvattaessa.

Suomalaisen kulttuuriperheen kansainvälinen elämä

Klaus Holman muistokokoelman synnyn kahta keskeistä tekijää Holmien perhehistoriassa näyttelivät ensinnäkin perheen korkeakulttuurinen harrastuneisuus ja siitä kumpuava kansainvälinen taidemaku sekä toisaalta isä-Holman diplomaattiura. Se loi käytännölliset mahdollisuudet ja asetti taloudelliset rajat kokoelman kartuttamiselle. Kokoelmien esineiden hankinnasta käytännössä vastasivat pääasiassa kuitenkin äiti Alli ja poika Klaus.

Harri Gustaf Hellman syntyi vuonna 1886. Hänen vanhempansa olivat Hämeen-

linnan suomalaisen normaalilyseon opettaja Anders Victor Hellman (1851 1902) ja Anne Ida Charlotte af Enehjelm (1882 1933). Harri pääsi ylioppilaaksi normaalilyseosta vuonna 1903, ja aloitettuaan opintonsa Helsingin yliopistossa 1906 hän muutti sukunimensä Holmaksi (kuva 2).⁸ Harri valmistui filosofian kandidaatiksi ja maisteriksi 1907, lisensiaatiksi 1912 ja viimein tohtoriksi vuonna 1914. Holma erikoistui assyriologiaan, jonka opinnot veivät hänet 1910-luvun alussa Berliiniin, Leipzigiin ja Lontooseen. Helsingin yliopiston assyriologian ja seemiläisen logian dosenttina hän työskenteli vuosina 1913 1923 sekä ylioppilaskirjaston hoitajana vuosina 1904 1919. Assyriologian lisäksi Holma oli varhainen islamin tutkija. Hän julkaisi vuonna 1917 Muhammed-nimisen teoksen ja uuden laajennetun version 1940-luvulla.⁹ Niin ikään hän oli kiinnostunut Orientin tutkimushistoriasta ja julkaisi muutama vuosi ennen kuolemaansa pienen

tutkielman Georg August Wallinista. Mahdollisesti isän kiinnostus Lähi-itään heijastui myös pojan ajatuksiin; kuten Anna Ripatti tuo artikkelissaan esille, Klaus yhtyi monien aikaistensa käsityksiin islamilaisen taiteen vaikutuksista Ranskan romaaniseen arkkitehtuuriin. Harri toimi Suomen tieteellisten seurojen valtuuskunnan sihteerinä, kirjastonhoitajana ja taloudenhoitajana vuosina 1914 1919 sekä Viron avustamiskomitean sihteerinä ja puheenjohtaja vuodesta 1919.¹⁰

Yliopistotyönsä rinnalla Holma oli yhteiskunnallisesti hyvin aktiivinen, mikä oli aikakaudelle ominaista, mutta Suomen itsenäistyminen käänsi Holman elämän pysyvästi uuteen suuntaan. Hän astui ulkoministeriön palvelukseen aikana, jolloin Suomelle piti rakentaa kansainvälinen diplomaattiverkosto. Holma oli ulkoministeriön arkisto-osaston päällikkö vuonna 1918, sanomalehtiavustajana ja lähetystösihteerinä Kööpenhaminassa vuosina 1919 1920 sekä asiainhoitajana Berliinissä vuosina 1920 1921. Tämän jälkeen hänet nimitettiin lähettilääksi Berliiniin ja Wieniin 1921 1927, sitten Pariisiin, Brysseliin ja Luxemburgiin 1927 1943 ja viimein Vatikaaniin 1943 1947 sekä Roomaan 1947 1953. Lähettilääntöyden ohella Holma oli Suomen valtuuskunnan jäsen Kansainliiton yleiskokouksessa 1935 1939 ja Kansainliiton valvontakomitean pysyvä jäsen 1936 1941. Hän kuoli Caprilla vuonna 1954.¹¹

Harri ja Alli Maria Hagfors-Haapakoski solmivat avioliiton vuonna 1912. Alli Holma (1888 1963) oli myös syntynyt opettajaperheeseen. Hänen isänsä oli Sortavalan seminaarin äidinkielen lehtori Ernst Arthur Hagfors (1859 1900) ja äitinsä Elin Mathilda Sofia Grönlund (1861 1902). Vuoteen 1906 saakka Allin sukunimi oli Hagström. Ylioppilaaksi Alli kirjoitti Helsingin vanhasta yhteiskoulusta 1912 eli samana vuonna, kun hän ja Harri avioituvat, minkä jälkeen

Kuva 2. Harri Holma (1886 1954) opiskelutovereidensa kanssa Ernst Ovesénin valokuvamossa Helsingissä vuonna 1907. Holma eturivissä ensimmäisenä oikealla.

Alli asettui yliopisto- ja diplomaattimiehen puolison rooliin (kuva 3). Hänen toimintansa on jäänyt Harrin ja Klaus-pojan varjoon, mutta työstään Allille myönnettiin Suomen Valkoisen Ruusun Ritarikunnan ansiomitali, Kansainvälisen Punaisen Ristin ansiomitali ja Italian kulttuuri-instituutin ansiomerkki. Harrin kuoleman jälkeen hän myös muun muassa käänsi italialaisia romaaneja suomeksi. Alli kuoli kolmihenkisestä perheestä viimeisenä vuonna 1963.¹²

Poika Klaus Holma

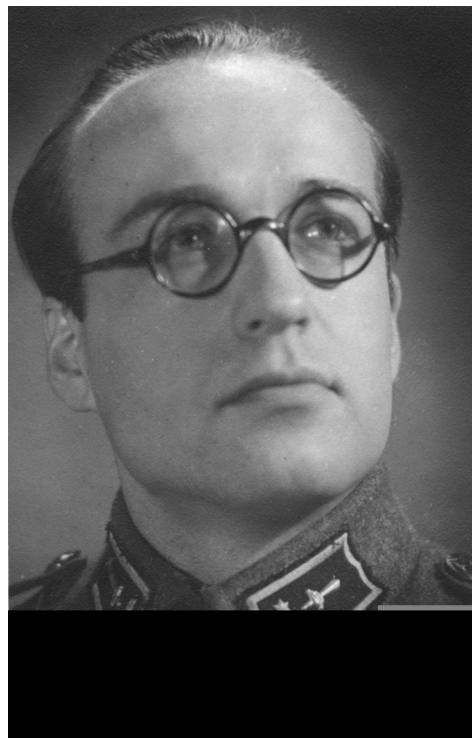
Pari vuotta avioliiton solmimisen jälkeen vuonna 1914 syntyi Harri ja Alli Holman ainoa lapsi, poika Klaus Ben Holma (1914–1944). Ylioppilastutkinnon Klaus suoritti Helsingin Suomalaisessa Yhteiskoulussa 1932, minkä jälkeen hän aloitti taidehistorian opiskelun Helsingin yliopistossa opettajinaan taidehistorian professori Onni Okkonen (1886–1962) ja estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori Yrjö Hirn (1870–1952).¹³ Tässä kokoelmassa hänen taidehistoriallisen ajattelunsa ja toimintansa rakentuminen tulee esille useissa kirjoituksissa, eritoten Meri Heinosen ja Janne Tunturin artikkelissa Klaus Holman taidehistorioitsijan elämä.

Vanhempien asetuttua työn vuoksi Berliiniin Klaus jäi koulunkäynnin vuoksi asumaan sukulaisten luo Helsinkiin. Lomat hän kuitenkin vietti vanhempiensa luona ulkomailla. Harri-isän asemapaikan ollessa Pariisissa Klaus täydensi taidehistorian opintojaan Sorbonnen yliopistossa. Okkosen ohjauksessa keväällä 1935 valmistui pro gradu -tutkielman ranskalaisesta taidemaalari Jacques-Louis Davidista (1748–1825). Klaus jatkoi taiteilijan parissa myös väitöskirjansa ja väitteli filosofian tohtoriksi aiheenaan

Davidin suhde antiikkiin vuonna 1940.¹⁴ Ville Lukkarinen analysoi väitöskirjaa ja sen myöhempää reseptiota artikkelissaan David saavuttaa vain hyvin harvoin antiikin täydellisen puhtauden Klaus Holman väi-

Kuva 3. Alli Holma (1888–1963). Kuva otettu G. L. Manuel Freren studiossa. Ajoitus tuntematon.

Kuva 4. Klaus Holma (1914–1944) vuonna 1943. Kuva: Karl Sjöblom.

